

Hoed u voor markt-fundi's!

Onlangs verscheen een interessant boekje van de hand van Thijs Wöltgens, voormalig voorzitter van de PvdA-Tweede Kamerfractie en tegenwoordig burgemeester van Kerkrade en lid van de Eerste Kamer voor de PvdA. Het heet 'De Nee-zeggens, of De politieke gevolgen van het economisch liberalisme' en is een hartekreet, geschreven uit boosheid en onbegrip. Boosheid over oude en nieuwe armoede, onbegrip over het gemak waarmee wij Europeanen onze gemengde economische orde, de verzorgingsstaat, prijsgeven. Het boek is een grote tirade tegen het neoliberalisme. Wöltgens noemt het neoliberalisme een aards geloof met totalitaire ambities. Hij meent dat het de mensen verdoemt tot een vrijheid, die door de meesten als dwang tot aanpassing wordt ervaren. Het gaat uit van een cynisch mensbeeld en rechtvaardigt het individuele eigenbelang als belangrijke drijfveer van menselijk handelen. Een collectief vastgesteld algemeen belang is daarin een ouderwetse fictie.

Wöltgens ageert tegen de vanzelfsprekendheid en gelatenheid waarmee de superioriteit van het neoliberale machtsdenken in het Westen wordt aanvaard. Hij wil nee-zeggens. Actieve, en geen passieve, die door niet meer te stem-

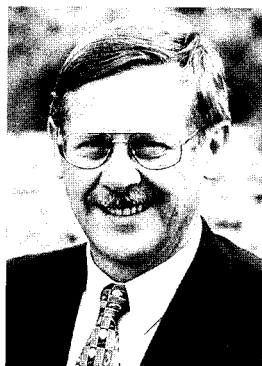
men, zich afkeren van de samenleving. In navolging van Fukuyama zijn velen van mening dat met de val van de Muur het kapitalisme als systeem van economische ordening en de democratie als staatsvorm als overwinnaars van de Koude Oorlog uit de bus zijn gekomen. Gemakshalve vertalen velen dit in de overwinning van het liberalisme. Met name zich liberaal noemende politieke stromingen grijpen dit aan om hun kracht te benadrukken.

Vanzelfsprekend leidt dit tot tegenreacties en tot nuanceringen. De aandacht richt zich daarbij met name op de neoliberale visie op de economische ordening, de vrije-markt-economie. De democratie is minder omstreden.

Nuancering kwam onder andere van Fukuyama zelf, die in zijn boek 'Trust' erkent dat er meer nodig is voor een goede samenleving dan dat individuen naar persoonlijke profijtsmaximalisatie streven. Ook een markteconomie kan niet optimaal functioneren als er tussen de indi-

viduele actoren op die markt niet zoiets als vertrouwen bestaat, een gemeenschappelijk gedragen stelsel van normen en waarden.

Tegenreacties komen er van mensen die waarschuwen voor een economisering van de samenleving. Onder hen sociaal-democraten en christen-democra-

Dr. E. Heerma

ten. Nu dus een, door zijn ongenueanceerdheid goed leesbare, tegenreactie van Wöltgens. Dat zijn kritiek niet mals is, moge blijken uit wat hiervoor reeds is weergegeven. Met betrekking tot zijn eigen politieke beweging beweert hij dat sociaal-democratie en neo-liberalisme fundamenteel onverenigbaar zijn. Dat belooft nog wat voor paars. En wat te denken van een zin als: 'Intussen worden de verworvenheden van de na-oorlogse tijd te grabbel gegooid: toegankelijk onderwijs, openbaar vervoer, gezondheidszorg, stadsvernieuwing en een niet commercieel omroepstelsel, alsmede de winst van een gelijkmatige inkomensverdeling' (p. 96). Dit maakt nieuwsgierig naar hoe de schrijver zijn vorige en huidige functie ziet en inhoud gaf/geeft.

Hoe het ook zij, Wöltgens raakt een punt dat ook christen-democraten bezighoudt. Ook zij moeten zich hoeden voor de markt-fundi's en alert zijn op de economisering van de Westerse samenleving. In het verleden hebben wij dit wellicht weinig beseft c.q. uitgedragen. Als er één politieke stroming aandacht heeft voor het immateriële, is dat de christen-democratische.

Wöltgens zoekt een strategie tegen de greep van het neo-liberalisme. Geheel volgens sociaal-democratische traditie, verwacht hij veel van een sterke (mondiale) overheid, om de kracht van de markt te beteugelen. Hij ziet ook wel dat een enigszins gelegitimeerde wereldoverheid er voorlopig niet in zit. Vandaar zijn oproep tot nadrukkelijke steun aan die verbanden in de samenleving, die een laatste dam tegen de 'vermarkting' van ons bestaan kunnen vormen: de familie of informele netwerken. Hij roept niet alleen op tot morele, maar ook tot instrumentele steun,

bijvoorbeeld in de vorm van kinderbij-slag of fiscale tegemoetkomingen voor niet-professionele zorg voor kinderen, zieken en ouderen. Een welhaast christen-democratische oproep, zo komt het op mij over.

Ik stel mij voor dat veel liberalen de kritiek overtrokken zullen vinden, en menen dat Wöltgens een karikatuur van het liberalisme maakt. Want veel liberalen pleiten tegenwoordig ook voor een sterke overheid, zij het dat deze zich beperkt in haar takenpakket. Daarnaast zien ook liberalen het belang van een gemeenschappelijk stelsel van normen en waarden in. Toch een concessie aan het 'pure' liberalisme, waarmee men eveneens richting christen-democratisch denken neigt.

Sociaal-democraten die merken dat ze er met een sterke en machtige overheid alleen niet zijn, liberalen die beseffen dat niet alles aan de krachten van de markt kan worden overgelaten. Komen zij met deze concessies aan hun ideologieën vroeg of laat toch niet in de buurt van het gedachtengoed van de christen-democraten? Waarbij het de mensen en hun informele of formele verbanden zijn die centraal staan, waar onze samenleving op is gebouwd. Een onbescheiden mens zou – deze redenering volgend – wellicht beweren dat er in de toekomst nog maar één politieke stroming over blijft: de christen-democratische. Maar aangezien het de kiezer is die uitmaakt hoeveel stromingen er nu en in de toekomst zullen zijn, zal ik een dergelijke aanmatigende uitspraak niet doen.

Drs. E. Heerma

In de column geven de leden van de redactie hun persoonlijke opvattingen weer. Zij hopen daarmee een aanzet te geven voor reflectie of debat.